

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Województwo dolnośląskie znajduje się w południowo-zachodniej części Polski. Sąsiaduje z województwami: lubuskim, wielkopolskim i opolskim oraz graniczy z Republiką Czeską i Niemcami. Zajmując powierzchnię 19 948 km² jest siódmym województwem w kraju pod względem powierzchni (6,4% terytorium Polski).

Obszar województwa należy do gęsto zaludnionych, zamieszkuje go 2,904 mln ludności, co oznacza 146 osób na km² (7,6% ludności Polski).

Do województwa należy 26 powiatów, 3 miasta na prawach powiatów i 169 gmin. Podział administracyjny województwa dolnośląskiego przedstawia mapa.

Dolny Śląsk jest wysoko zurbanizowanym regio-

nem (71,3% ludności mieszka w miastach). Największe są cztery aglomeracje:

- Wrocław, stolica województwa, finansowe, przemysłowe, akademickie i kulturalne centrum regionu,
- Wałbrzych, kiedyś główny obszar wydobywania węgla, dziś miejsce dla inwestorów zagranicznych,
- Legnica, centrum polskiego przemysłu miedziowego, znajduje się tu największa dolnośląska strefa ekonomiczna, która przyciągnęła dotąd ponad 40 inwestorów,
- Jelenia Góra, położona u podnóża Karkonoszy, ściśle przez to związana z turystyką i ponadto z dobrze rozwiniętym przemysłem farmaceutycznym, papierniczym i szklarskim.

Rysunek 1. Podział administracyjny województwa dolnośląskiego

Cechą charakterystyczną Dolnego Śląska jest duże urozmaicenie rzeźby terenu i krajobrazu. Wynika to z usytuowania na jego obszarze kilku krain geograficznych znacznie różniących się od siebie: Niziny Śląsko-Lużyckiej (na północnym zachodzie), Nizin Środkowopolskich (na północnym wschodzie), Pogórza Zachodniosudeckiego, Przedgórze Sudeckiego i Sudetów (na południu).

Położenie województwa w pasie starych pod względem budowy geologicznej gór powoduje, że obszar ten charakteryzuje się dużą różnorodnością skał i bogactw naturalnych, takich jak: rudy miedzi, węgiel brunatny, węgiel kamienny, metale ciężkie, gaz ziemny, wysokowartościowe surowce skalne. Ponadto w niektórych regionach występują źródła mineralne dostarczające wód leczniczych.

Klimat Dolnego Śląska charakteryzuje duża zmienność i nieregularność przebiegu parametrów meteorologicznych wynikająca z różnorodności rzeźby terenu. Północna część regionu znajduje się na pograniczu charakterystycznych dla strefy umiarkowanej klimatów oceanicznego i kontynentalnego, a południe jest pod wpływem strefowego klimatu górskiego. Nizowa część Dolnego Śląska należy do najcieplejszych obszarów na terenie Polski: długie lato, ciepłe, krótkie i łagodne zimy, roczna suma opadów wynosi 550-700 mm, a czas zalegania pokrywy śnieżnej około 50 dni. Średnia roczna temperatura wynosi około 8°C, podczas gdy na północy kraju jest ona przeciętnie o 2°C niższa. W Sudetach, zależnie od wysokości klimat jest znacznie ostrzejszy, roczna suma opadów waha się od 700-1200 mm w najwyższych partiach gór, pokrywa śnieżna zalega od 60 do ponad 150 dni. Okres wegetacji w górach trwa 180 dni, w rejonach podgórskich 200 dni, w dolinie Odry 220 dni.

Prawie cały obszar województwa leży w dorzeczu Odry, która przepływa przez jego środkową część. Niewielkie skrawki Sudetów należą do dorzecza Łaby (Izera i Orlica). Główne rzeki to: Odra, Barycz, Nysa Łużycka, Bóbr, Kwisa, Kaczawa, Bystrzyca, Oława i Nysa Kłodzka. Lewobrzeżne dopływy Odry, z wyjątkiem Ślęzy i Oławy, mają charakter rzek górskich, które powodują okresowe, gwałtowne wezbrania. Z kolei rzeki prawostronne to spokojniejsze rzeki nizinne.

Województwo dolnośląskie należy do ubogich w zbiorniki wodne. Obok nielicznych jezior naturalnych istnieje kilka zbiorników sztucznych, zbudowanych w celu przeciwdziałania powodziom (np. zbiornik Słup na Nysie Szalonej, czy też zbiornik Pilchowicena Bobrze) oraz liczne stawy rybne (najwięcej w okolicach Milicza).

Na znacznej części obszaru dominują gleby urodzajne. W środkowej części przeważają gleby brunatne wytworzone z lessów, na południe od Wrocławia płaty czarnych ziem – najżyźniejszych gleb województwa. Gleby słabej jakości – bielcowe, wytworzone z piasków, zajmują obszary północne, na południu –

gleby górskie (brunatne, inicjalne i słabo wykształcone). Miejscami występują również gleby brunatne wytworzone z piasków, glin, ilów oraz pyłów, a w dolinach rzek mady.

Szata roślinna województwa dolnośląskiego jest jednym z jego najcenniejszych elementów. Kształtuje ją głównie zróżnicowane środowisko fizyczne, w tym obecność gór i ich przedgórze o urozmaiconej budowie geologicznej, mało zmienione fragmenty dolin rzecznych, obecność terenów podmokłych i bagiennych, łąk i pastwisk o różnym stopniu uwilgotnienia, stawów rybnych czy obszarów suchych, takich jak wydmy śródleśne. W Sudetach występują gatunki endemiczne oraz gatunki reliktowe typowe dla północnej Europy. Do najcenniejszych terenów należą nieliczne już torfowiska, podmokłe i zmienno wilgotne łąki w dolinach rzecznych i na terenach podgórskich. Najcenniejsze lasy występują w dolinach rzecznych szczególnie Odry, Bystrzycy, Strzegomki, na Pogórzu Kaczawskim i Górach Kaczawskich oraz w Borach Dolnośląskich. Bogactwo gatunków chronionych i rzadkich, unikatowych zespołów roślinnych wskazuje na wysokie walory przyrodnicze województwa.

Ponad połowa terytorium Dolnego Śląska to obszary uprawne. Łagodny klimat i doskonała jakość gleb zapewniają rolnictwu sprzyjające warunki. Znajduje się tu około 73,5 tys. gospodarstw indywidualnych (wg szacunków na czerwiec 2002 r.), które posiadają 79% ogółu użytków rolnych. Przeciętne gospodarstwo zajmuje 9,4 ha powierzchni (średnia krajowa 7 ha). Uprawia się zboża, rzepak, buraki cukrowe, ziemniaki i warzywa.

Lesistość województwa wynosi ponad 29%. Największy obszar leśny w północno-zachodniej części województwa tworzą Bory Dolnośląskie, składające się głównie z drzewostanów sosnowych. Środkowy pas, typowo rolniczy, charakteryzuje się bardzo niską lesistością. Na Dolnym Śląsku występują wszystkie typy siedliskowe lasu. W składzie gatunkowym dominują drzewa iglaste, a w strukturze gatunkowej występują: sosna i modrzew, świerk, brzoza, buk, olsza, dąb, klon, jawor, wierzbza, jesion.

Ponad 20% powierzchni województwa objęte jest różnego rodzaju formami ochrony prawnej. Na obszarze województwa dolnośląskiego znajdują się dwa parki narodowe: Karkonoski i Gór Stołowych.

O wartości przyrodniczej Parku Karkonoskiego decydują przede wszystkim obszary położone na wysokości powyżej 800 m n.p.m. tj. regiel górny, piętra alpejskie i subalpejskie, gdzie zdołała wykształcić się roślinność alpejska, wśród której występują gatunki reliktowe. Osobliwością parku jest istnienie licznych torfowisk. Na obszarze tym występuje wiele gatunków ptaków, m.in. cietrzew, guszczyk, płochacz halny, drozd obrożny.

Odrębność Parku Narodowego Gór Stołowych wynika zarówno z budowy geologicznej, jak i z niezwykle oryginalnego ukształtowania. Góry Stołowe są je-

dynymi w naszym kraju górami płytowymi. Szata roślinna należy do piętra regla dolnego. Na terenie parku i w jego najbliższym otoczeniu stwierdzono 44 chronione gatunki roślin naczyniowych, w tym 35 objętych ochroną całkowitą, a 9 ochroną częściową. Poza tym rośnie tu obecnie 13 gatunków zagrożonych zaginięciem. W województwie występuje 51 rezerwatów przyrody. Największymi są rezerваты ornitologiczne „Stawy Milickie” i „Stawy Przemkowskie”.

Wśród zwierząt najlepiej rozpoznany na terenie województwa są ptaki i ryby. Liczbę gniazdujących gatunków ptaków ocenia się na ponad 200. W województwie dolnośląskim gnieździ się wiele rzadkich, chronionych gatunków. Najcenniejszymi obszarami w województwie pod tym względem są doliny niektórych rzek, w tym: Baryczy, Odry, Bystrzycy, Strzegomki. Inne cenne obszary to dolina Kwisy i dolina Bobru. Z obszarów leśnych najważniejsze dla ptaków są Bory Dolnośląskie. Na terenie Dolnego Śląska duże znaczenie mają ostoje ptaków o randze europejskiej. Najcenniejsze przyrodniczo gatunki ryb występują w czystych, bogatych w tlen rzekach i strumieniach. Są to najczęściej ich górne odcinki, płynące przez tereny słabo zagospodarowane.

Dla płazów najcenniejsze są obszary ze zbiornikami wody stojącej, jak starorzecza, stawy, oczka śródpolne, jeziora, obrzeża zbiorników zaporowych. Stąd też dla tych zwierząt szczególnie cennymi obszarami są Stawy Milickie, Stawy w Parowej, Stawy w Przemkowie, Stawy w Magowie, starorzecza w dolinach rzecznych szczególnie w Dolinie Odry. Najmniej płazów występuje na terenach, gdzie dominuje intensywna gospodarka rolna z uprawami ornymi (południowa część dawnego województwa wrocławskiego, znaczna część dawnego województwa legnickiego), tereny silnie zmienione przez przemysł („worek turowski” czy obszary Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego).

Dla gadów najważniejsze są obszary lasów, łąk, pastwisk z ograniczoną penetracją ludzką. Najmniej gadów występuje na terenach z uprawami ornymi i na terenach silnie zanieczyszczonych.

Dla ssaków szczególnie cenne są duże, zwarte kompleksy leśne, o niskim zaludnieniu, jak Bory Dolnośląskie. Pojawiają się tu nawet wilki, występują wydry. Góry Kaczawskie są miejscem liczego występowania rzadkiej już popielicy. Występuje ona również, wraz z bardzo rzadkim rzęsorkiem mniejszym, w Górach Stołowych. W Karkonoszach spotykana jest ryjówka górską. Na terenie województwa występują rzadkie w skali kraju gronostaje, obserwuje się wzrost populacji wydry. Część gatunków ssaków zmniejszyła znacznie swoją liczebność, np. żołądnica, orzesznica, norka europejska; wyginał, występujący tu wcześniej, suseł moregowany.

Dolny Śląsk znany jest ze swoich wód mineralnych. Znane od średniowiecza przyciągały już w XVIII i XIX wieku licznych kuracjuszy z całej Eu-

ropy. Usytuowanych zostało tutaj kilkanaście uzdrowisk o zróżnicowanych ofertach leczniczych. Dolnośląskie uzdrowiska mają niepowtarzalny mikroklimat, sprzyjający także wypoczynkowi i rekreacji. Wody zdrojowe wspomagają leczenie wielu dolegliwości, takich jak reumatyzm, nerwobóle, choroby serca, skóry, układu krążenia, choroby układu trawiennego i inne. Główne ośrodki uzdrowiskowe na Dolnym Śląsku to: Zespół Uzdrowisk Kłodzkich (Kudowa Zdrój, Polanica Zdrój, Duszniki Zdrój), Łądek Zdrój, Cieplice Zdrój, Świeradów Zdrój i Czerniawa Zdrój.

Urozmaicony krajobraz i warunki klimatyczne Dolnego Śląska dają wspaniałe możliwości rozwoju aktywnej turystyki. Bogactwem turystycznym regionu są Sudety, z najwyższym szczytem Śnieżką – 1602 m n.p.m. Walory te przyciągają zarówno amatorów wspinaczki skałkowej, wycieczek górskich – pieszych i rowerowych, jak i dyscyplin narciarskich i innych sportów zimowych.

Sieć komunikacyjna Dolnego Śląska jest dość dobrze rozwinięta. Wiąże się to z gęstym zaludnieniem i stosunkowo dogodnymi warunkami naturalnymi. Na terenie województwa znajduje się 1312 km dróg krajowych, 2410 km dróg wojewódzkich, 8918 km dróg powiatowych oraz 9993 km dróg gminnych. Gęstość dróg wynosi 92,2 km na 100 km² i jest zdecydowanie wyższa od średniej krajowej (80 km). Podobna sytuacja przedstawia się z liniami kolejowymi, gdzie gęstość ich wynosi 9,3 km na 100 km² (w Polsce 6,6 km).

Najważniejszym szlakiem tranzytowym jest niewątpliwie autostrada A4 będąca częścią europejskiego korytarza łączącego Niemcy z Ukrainą. Pozostałe ważne szlaki komunikacyjne łączą Republikę Czeską ze Szczecinem, Gdańskiem i Warszawą. Centralnym węzłem sieci kolejowej dla województwa jest Wrocław. Wychodzą stąd ważne linie w kierunku Warszawy, Krakowa i dalej Kijowa, Poznania, Pragi, Berlina i Drezna. W ostatnim czasie bardzo dobrze rozwija się pasażerski ruch lotniczy, który w regionie obsługiwany jest przez wrocławski międzynarodowy port lotniczy na Starachowicach. W ostatnich latach na znaczeniu stracił ruch wodny na Odrze. Istnieją plany dostosowania koryta Odry do potrzeb transportu i rekreacji. Pozwoliłoby to zwiększyć rangę największej rzeki w regionie i uruchomienie jednego z najtańszych środków transportu.

Dolny Śląsk jest jednym z dynamiczniej rozwijających się gospodarczo regionów w Polsce. Legnicko-głogowski kombinat miedziowy i energetyczny kompleks zagłębia turowskiego to przykład wciąż prężnych przemysłów opierających się na surowcach naturalnych. Znaczącą rolę odgrywają przedsiębiorstwa branży chemicznej, maszynowej, motoryzacyjnej i sprzętu gospodarstwa domowego. Ważne znaczenie ma przemysł spożywczy.

Za wejście w gospodarkę globalną przyszło zapłacić między innymi upadkiem górnictwa węglowego,

zapaścią tradycyjnego dla regionu przemysłu tekstylnego i złą sytuacją rolnictwa (zwłaszcza w rejonach górskich). Pojawiły się obszary problemowe charakteryzujące się wysokim bezrobociem, które w województwie jest znacznie wyższe niż przeciętne w kraju i wynosi 22,4 %.

Jednocześnie widoczne są pozytywne symptomy zmian gospodarczych. Dość dobrze radzi sobie aglomeracja wrocławska, w której rozrasta się nowoczesny sektor usługowy i funkcjonują już firmy działające w zakresie nowoczesnych technologii.

W województwie dolnośląskim, na tle rozwoju społeczno-gospodarczego wyodrębniły się regionalne problemy w zakresie ochrony środowiska, do których zaliczyć należy:

- przekształcanie terenów, emisja zanieczyszczeń do powietrza, wód i gleby związanych z przemysłem wydobywczo-przetwórczym miedzi,
- problemy związane z likwidacją kopalń w Dolnośląskim Zagłębiu Węglowym (odprowadzanie wód dołowych i przedostawanie się do gruntu i atmosfery metanu, przekształcone tereny, hałdy pokopalniane),
- problemy dużej aglomeracji wrocławskiej (komunikacja i hałas),
- zanieczyszczenie powietrza (emisja niska, emisja ze środków transportu, emisja zanieczyszczeń specyficznych),
- składowanie odpadów w stanie nie przetworzonym („dzikie wysypiska”).